

**UCHWAŁA NR XXXV/264/14
RADY GMINY DĄBROWA**

z dnia 30 stycznia 2014 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016

Na podstawie art. 7 ust 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013. 594 ze zm.) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2013r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.). **Rada Gminy Dąbrowa uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016, zaopiniowanie pozytywnie przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dąbrowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

**prof. dr hab.
inż. Piotr Wieczorek**

Załącznik do Uchwały Nr XXXV/264/14
Rady Gminy Dąbrowa
z dnia 30 stycznia 2014 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

dla
GMINY DĄBROWA
lata 2013–2016

SPIS TREŚCI

- I.** Wstęp.
- II.** Podstawa prawna opracowania programu.
- III.** Charakterystyka gminy i stan zachowania dóbr kultury.
- III. 1.** Charakterystyka gminy Dąbrowa.
- III. 2.** Rozwój osadnictwa na terenie gminy Dąbrowa.
- III. 3.** Historia i rozwój wsi.
- IV.** Obiekty zabytkowe. Stan posiadania gminy.
- V.** Gminny Program Opieki nad Zabytkami a inne dokumenty i akty prawa miejscowego.
- VI.** Kierunki polityki gminnej związanej z ochroną zabytków.
- VII.** Planowane działania związane z opieką nad zabytkami.
- VIII.** Postanowienia końcowe.
- IX.** Wykaz wykorzystanych materiałów i bibliografia.

I. WSTĘP

Zabytki są ważną częścią składową dziedzictwa kulturowego która pozwala określić tożsamość kolejnych pokoleń zamieszkujących na danym terenie. Ich ochrona została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek państwa, co znalazło zapis w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Zabytki są nie tylko świadectwem przeszłości, ale również ważnym czynnikiem kultury współczesnej kształtującym środowisko życia człowieka. Ich ochrona i konserwacja to zadanie istotne ze względu na znaczenie zabytków w procesie humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, edukacji, ale również mające znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Nie wszystkie przemiany ostatniego 20-lecia korzystnie wpłynęły na stan zabytków. Niezmiernie ważnym problemem stał się deficyt środków przeznaczanych na ochronę naszego dziedzictwa, a także brak społecznego zrozumienia dla tej idei. Zdarzało się, że obiekty zabytkowe dostawały się w ręce nowych właścicieli, nie wywiązujących się z opieki gwarantującej ich przetrwanie.

Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, dewastacją, wywozem za granicę, polega także na zapewnieniu warunków trwałego zachowania, konserwacji, restauracji lub na odbudowie w oparciu o zasady naukowe. Realizuje się ją także przez zaopatrzenie dóbr kultury w dokumentację naukową, sporządzaniu ewidencji i rejestrów. Niebagatelne znaczenie ma również edukacja lokalnych społeczności w zakresie właściwego zajmowania się obiektami zabytkowymi i wykorzystywania ich w zgodzie z obowiązującymi zasadami.

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU

Na podstawie art. 7 ust 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U.2013.594) oraz art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

(Dz. U. z 2003 nr 162, poz. 1568) wójt gminy sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami (GPOnZ). Gminny Program Opieki nad Zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia do akceptacji radzie gminy. Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielem dóbr kultury materialnej, a z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

III. CHARAKTERYSTYKA GMINY I STAN ZACHOWANIA DÓBR KULTURY

III. 1. CHARAKTERYSTYKA GMINY DĄBROWA

Gmina Dąbrowa położona jest w zurbanizowanej aglomeracji opolskiej, w bezpośrednim sąsiedztwie Opola, usytuowanego po jej wschodniej stronie. Z kolei od południowego-wschodu sąsiaduje z gminą Komprachcice i Tułowice, od południowego-zachodu z gminą Niemodlin, od zachodu z gminą Lewin Brzeski, od północnego-zachodu z gminą Popielów oraz od północy z gminą Dobrzeń Wielki. Powierzchnia gminy wynosi 131 km² i stanowi 1,53% powierzchni województwa opolskiego. Użytki rolne zajmują około 69% ogólnej powierzchni gminy, a lasy stanowią 22%. W gminie mieszka 9390 mieszkańców, a obejmuje ona swoimi granicami 15 sołectw (Chróścina, Ciepiewice, Dąbrowa, Karczów, Lipowa, Mechnice, Narok, Niewodniki, Nowa Jamka, Prądy, Siedliska, Skarbiszów, Sławice, Wrzoski, Żelazna). Wiodącą funkcją gminy Dąbrowa jest rolnictwo, a uzupełniającą mieszkalnictwo. Wieś gminna koncentruje usługi podstawowe dla ludności i rolnictwa. Usługi o charakterze ponadpodstawowym (ponad-gminnym) zapewniają mieszkańcom gminy pobliskie miasta: Niemodlin i stolica województwa, Opole. Na mocy Uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu Nr XXIV/193/88 z dnia 26 maja 1988 roku (Dz. U. Woj. Opolskiego Nr 19 z dnia 17.07.89 r., poz. 231) południową część terenu gminy włączono w granice Obszaru Chronionego Krajobrazu Borów Niemodlińskich. W jego granicach położone są wsie Dąbrowa, Prądy, Siedliska, Lipowa oraz Nowa Jamka.

III. 2. ROZWÓJ OSADNICTWA NA TERENIE GMINY DĄBROWA

Pierwsze ślady pobytu ludzkiego na terenie gminy Dąbrowa odnotowano w środkowej lub młodszej epoce kamienia (8000 - 3000 lat p.n.e.). Dowody głównie znalezisk kultury łużyckiej pochodzącej dopiero ze starszego okresu epoki brązu. Z danych historycznych wynika, że od okresu późnorzymskiego we wschodniej części terenu gminy Dąbrowa rozwijała się kultura przeworska, która udokumentowana jest tylko trzema znaleziskami.

Dokonane do tej pory odkrycia archeologiczne świadczą o tym, że na terenie gminy Dąbrowa znaczący rozwój osadnictwa nastąpił w okresie średniowiecza (XII - XVI w.n.e.). Dopiero z okresu XIII–XV wieku n.e. pochodzą liczne znaleziska archeologiczne, stanowiące około 80% ogólnej ich liczby na terenie gminy. Ze względu na znaczne ówczesne zalesienie terenu, skupiają się one głównie we wschodniej części terenu gminy Dąbrowa.

III. 3. HISTORIA I ROZWÓJ WSI

Na terenie dzisiejszej gminy osadnictwo rozwinęło się więc stosunkowo późno, lecz na dużą skalę. Do końca XIV wieku prawie całkowicie wykształciła się istniejąca do dzisiaj sieć osadnicza. Wszystkie powstałe wówczas wsie miały charakter rolniczy. Stanowiły głównie własność prywatną możnowładców, toteż często sytuowane w nich były majątki ziemskie lub ich zabudowa gospodarza. Dopiero w XV wieku n.e. powstają, na terenie gminy Dąbrowa, folwarki wraz z towarzyszącą im zabudową robotników folwarcznych, a także przysiółki wsi lokowanych wcześniej.

NAROK, wzmiankowany w dokumentach z 1234 roku, wymieniany jest pod nazwą NAROCI (i później w 1256 r. jako NOROK i WOLFSGRUND OS.). Jako jedna z niewielu, jest wsią lokowaną, o genetycznym układzie przestrzennym owalnicy. Układ ten jest do dzisiaj czytelny. Zabudowę wewnętrznego placu rozpoczęto pod koniec XVIII wieku. W jego południowej części usytuowano wówczas drewniany kościół, wzmiankowany po raz pierwszy w 1802 roku. W tym też okresie po południowo-zachodniej stronie genetycznego siedliska wsi zlokalizowano zespół pałacowo-parkowy (il. 1), stanowiący do dziś drugi element przestrzenny jego zabudowy. W XIX wieku wieś rozwijała się wzdłuż drogi położonej prostopadle do wcześniejszej zabudowy, usytuowanej po jej północnej stronie. Do dziś zachował się układ dróg, okalających wewnętrzny plac. Układ przestrzenny wsi Narok, wraz z zespołem pałacowo-parkowym, jest niewątpliwie

jednym z bardziej wartościowych układów ruralistycznych w gminie Dąbrowa. Jego wartość podnosi ilość zachowanych we wsi obiektów zabytkowych (61 szt.), wśród których wart wymienienia jest, oprócz wspomnianego zespołu pałacowego, neoklasycystyczny kościół z lat 1904–05, wzniesiony wg projektu znanego architekta Ludwiga Schneidera.

NIWODNIKI o pierwotnej nazwie NEVODNIZI (DE NEWODNIK, FISCHBACH), powstały prawdopodobnie jako osada rzemieślnicza. Wieś jest nieregularna, z folwarkiem. Oś jej zabudowy stanowi koryto Prószkowskiego Potoku, przepływającego przez centrum wsi. Obecnie zabudowa zagród jest nieznacznie przekształcona, a ilość obiektów zabytkowych (jak na wielkość wsi) jest duża – 32 szt. W północno-wschodniej części wsi, zlokalizowany został zespół pałacowo-parkowy (il. 2) z zabudową folwarczną. Stanowi on drugi, wyraźnie zachowany element przestrzenny zabudowy osady. W skali gminy układ przestrzenny wsi kmiecej oraz folwarku z pałacem i parkiem krajobrazowym należy uznać za unikalny, o zachowanej dużej wartości przestrzennej i kulturowej.

SŁAWICE, wieś położona w bezpośrednim sąsiedztwie Opola, wzmiankowana była po raz pierwszy już w 1218 roku pod nazwą ZLIVICI (później SLAWITZ, PREISDORF), pochodzącą od imienia SŁAWA. Początkowo stanowiła własność kościelną, by w XV wieku przejść w posiadanie rodzin szlacheckich. One to zakładają około 1783 roku we wsi folwark. Od tej pory wieś rozwijała się intensywniej, co potwierdza wzrost liczby mieszkańców z 276 do 390 osób w 1845 roku oraz powstanie młyna, browaru i gorzelnii. Zabytkowy charakter posiada głównie układ przestrzenny zabudowy położonej po zachodniej stronie ulicy Wiejskiej. Na jej zakończeniu, od strony północno-wschodniej usytuowany jest zespół zabudowy dworskiej wraz z parkiem. Szkoła i kościół, wybudowane dopiero w XIX wieku, zlokalizowane zostały poza genetycznym układem zabudowy wsi. Kulturową wartość posiada zespół zabudowy wsi kmiecej o układzie ulicowym, z wpisanym planem owalnicy, oraz zespół zabudowy dworskiej z parkiem.

ŻELAZNA, wzmiankowana po raz pierwszy w 1228 roku jako SELAZNA (ZELAZNO, EISENAU), stanowiła własność klasztoru w Czarnowasach. W pierwszych stuleciach swojego istnienia często była niszczone przez powódź (największa w 1391 roku) i rozwijała się powoli aż do końca XVIII wieku. Ulicowy układ przestrzenny wsi, pozostał do dziś czytelny. W obrębie genetycznego układu przestrzennego zachowała się stosunkowo niewielka ilość obiektów zabytkowych (22 szt.). Ze względu na liczne zmiany w zabudowie wsi zarówno wartość historyczną, jak i kulturowo-krajobrazową istniejącego układu przestrzennego ocenia się nisko.

MECHNICE, wieś położona w bezpośrednim sąsiedztwie Opola, wymieniona jest po raz pierwszy w dokumencie darowizny na rzecz klasztoru w Czarnowasach przez księżniczkę Anastazję (MECHNICA, MUCHENITZ, MOOSDORF – nazwa pochodząca od wyrazu "mech"). Częsta zmiana właściciela w późniejszych czasach spowodowana była nierentownością tego sołectwa. Na rozwój wsi wpłynęła dopiero budowa linii kolejowej relacji Opole - Brzeg. Rozwój wsi spowodował w pierwotnym układzie przestrzennym dość liczne przekształcenia, przez co utracił on swoją czytelność. Dziś układ przestrzenny wsi nie przedstawia większych wartości kulturowo-krajobrazowych.

WRZOSKI, o genetycznej nazwie VRESCE (później WROSKAW, WRESKIE, HEIDELFELDE), położone przy historycznej drodze do Wrocławia, podobnie jak Mechnice, stanowiły pierwotnie własność księżęcą (księżnej Anastazji), przekazaną w 1279 roku klasztorowi z Czarnowasów. Wieś była niewielka licząca jeszcze w 1534 roku zaledwie 16 kmieci. Najstarsza zabudowa wsi usytuowana była w rejonie skrzyżowania ul. Wrocławskiej z drogą do Chrósciny. Układ przestrzenny siedliska wsi w ostatnich dziesięcioleciach został znacząco przekształcony. Pomimo zachowania znacznej ilości obiektów zabytkowych układ przestrzenny nie przedstawia większej wartości kulturowo-krajobrazowej.

PRĄDY to wieś położona w południowo-zachodniej części gminy Dąbrowa, o pierwotnej nazwie BRANDE (1272 r., a w 1480 r. PRANDI), oznaczającej osadę nad potokiem. Jako jedyna w gminie, w chwili powstania wieś była duża i liczyła więcej niż 20 kmieci i zagrodników. Kościół wybudowano już na początku XV wieku, co świadczy o dobrej sytuacji materialnej jej mieszkańców. Jej niewielki rozwój na przestrzeni wieków przyczynił się do zachowania czytelnego w planie i przestrzeni genetycznego układu ulicowego wraz z typowym układem zabudowy zagrodowej, a także znaczną (jak na tak małą wieś) liczbą obiektów zabytkowych (37 szt.). Istniejący układ ulicowy stanowi jeden z lepiej zachowanych układów tego typu w gminie Dąbrowa.

SKARBISZÓW to wieś wczesnośredniowieczna o genetycznej nazwie KARBISCHA (później SCARBISSOU, SCARBISSOW) pochodzącej od imienia SCARBISZ (1166 r.). Pierwotna wieś o układzie ulicowym, zlokalizowana została przy skrzyżowaniu drogi Opole–Brzeg z drogą na Narok i Ciepeliowice.

Bardzo wcześnie, bo już na w 1447 roku, w dokumentach pisanych był wzmiankowany kościół, który usytuowany został na skrzyżowaniu dróg. Później w obrębie siedliska wiejskiego zlokalizowano zabudowę dworsko-folwarczną wraz z parkiem krajobrazowym. Dokonano w ten sposób istotnych zmian w siedlisku wsi kmiecej. Na następne przekształcenia wpływ miała powolna zmiana funkcji wsi i niekorzystne procesy demograficzne. Dziś mimo tego, że zachowała się w Skarbiszowie znaczna ilość obiektów zabytkowych, jej układ przestrzenny nie posiada znaczących wartości kulturowo-krajobrazowych.

KARCZÓW (1471 r. – SCHONWITZ, 1531 r. – SCHONOWITZ), wieś położona w centralnej części terenu gminy Dąbrowa, powstał w XIII wieku jako niewielka osada. Już w 1447 roku wzmiankowany jest w dokumentach pisanych kościół p.w. Wniebowzięcia NMP. Dwór zbudowany zapewne został w XVII–XVIII wieku. Wieś o układzie ulicowym. W jej północnym narożniku usytuowany został kościół katolicki oraz zespół zabudowy pałacowo-parkowej. W XVIII–XIX wieku wieś rozwijała się w kierunku północno-wschodnim, zachowując dotychczasowy układ ulicowy. Jej rozwój związany był prawdopodobnie z kolonizacją niemiecką. Powstaje wówczas kościół ewangelicki oraz zabudowa rolnicza położona po północnej stronie drogi na Wrocław. Zabudowa współczesna, usytuowana po południowej stronie zabytkowej wsi kmiecej, nie narusza zabytkowego układu przestrzennego. O dużej wartości kulturowo-krajobrazowej wsi świadczy nie tylko świetnie zachowany układ przestrzenny wsi kmiecej i zespołu pałacowo-parkowego, ale także największa w gminie liczba zachowanych obiektów zabytkowych (86 szt.).

CHRÓSCINA wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1223 roku pod nazwą CHROSTINA (CHROSCZINNA), a następnie 1371 r. jako CROSCHCZINA i w 1532 roku jako KROSSTZYNA. Wieś stanowiła początkowo własność książęcą. W 1601 roku wieś staje się własnością klasztoru w Czarnowasach. W dokumentach pisanych pochodzących z 1784 roku wymieniane są we wsi kościół, szkoła i folwark. Intensywniejszy rozwój osady rozpoczął się około 1845 roku. Powstaje wówczas browar i gorzelnia. Chróscina jest najszybciej rozwijającą się wsią gminy Dąbrowa. Kolejne etapy jej rozwoju widoczne są w jej planie. Pierwszym, najstarszym członem zabudowy, jest ulicowy układ przestrzenny wsi, który do dziś zachował swoje cechy charakterystyczne. Drugim, ważnym członem zabudowy wsi jest zespół pałacowo-parkowy wraz z kościołem, usytuowany poza układem przestrzennym wsi kmiecej, pomiędzy Chrósciną i Mechnicami. Istniejące do dziś obiekty wzniesione zostały w latach 1855 – 62. Wartość kulturową niewątpliwie zachował do dzisiaj zespół pałacowo-parkowy z fragmentem zabudowy wokół kościoła parafialnego, a także układ zabudowy wsi kmiecej.

O **DĄBROWIE** (DAMBRAU) pierwsze wzmianki pochodzą z 1300 roku. Kościół wzmiankowany w był już na początku XIV wieku, a więc prawie od początku istnienia osady. Ważnym elementem przestrzennym jest zespół zamkowo-parkowy (il. 3) wraz z zabudową o układzie ulicowym, położony w południowej części wsi. Zespół zajmuje obszar 26,1 ha i obejmuje zamek z parkiem, zabudowę folwarczną z majdanem oraz dawne ogrodnictwo zamkowe. Zamek został zbudowany w latach 1615–17 w stylu renesansowym, a przebudowany i rozbudowany w stylu neogotyckim. Park stanowi kompozycję krajobrazową ukształtowaną całkowicie na przestrzeni XIX wieku. Początkowo zakładany jako park o charakterze romantycznym, ostatecznie uzyskał postać naturalistyczną.

NOWA JAMKA I LIPOWA to wsie powstałe na terenach po wyrębie znacznych kompleksów leśnych, prawdopodobnie jako niewielkie osady rzemieślnicze. **LIPOWA** wzmiankowana jest po raz pierwszy jako LYPOW w 1260 roku. (później jako LYPOWA, POLNISCH LEIPE, NELEIPE). **NOWA JAMKA** powstała około 100 lat później. Genetyczny układ przestrzenny obu wsi to ulicówka. Dopiero około połowy XIX wieku powstały w nich folwarki. Istniejące dziś układy przestrzenne wsi kmiecych uległy znacznym przekształceniom.

CIEPELOWICE (SCHEPPELWITZ, STEFNSGRUND) to niewielka wieś położona w sąsiedztwie Dąbrowy. Pierwotna nazwa CZEPELWIC (później CZEPELOWITZ), pochodzi od imienia CZEPIEL. W swoim planie zabudowy, zachowała mało czytelny układ. Około 1800 roku w północno-wschodniej części genetycznego siedliska wsi powstał folwark z dworem, który zniekształcił jego pierwotny plan. Zabudowa położona od strony linii kolejowej PKP oraz wzdłuż drogi do Dąbrowy pochodzi z obecnego stulecia. Dziś zabudowa wsi (z wyjątkiem folwarku) nie przedstawia większej wartości kulturowo-krajobrazowej. W gminie Dąbrowa tylko jedna wieś, Siedliska, oraz przysiółek wsi Dąbrowa – Sokolniki, powstały pierwotnie jako folwarki bez wsi kmiecej.

SIEDLISKA (SCHEDLISKE) to najmłodsza wieś gminy. Wzmiankowana po raz pierwszy dopiero w XVIII wieku pod nazwą SCHEDLISKE oznaczającą siedzibę, dom, przysiółek. Zbudowano wówczas dwór wraz z folwarkiem, O wartości kulturowej wsi świadczą liczne obiekty uznane za zabytkowe, stanowiące

około 50% całej zabudowy wsi. Mimo tego sam układ przestrzenny wsi nie przedstawia większych wartości kulturowych. Unikalne za to są walory krajobrazowe, co potwierdza położenie wsi w granicach Chronionego Krajobrazu Borów Niemodlińskich.

SOKOLNIKI to przysiółek folwarczny zespołu zamkowo-parkowego w Dąbrowie, wzmiankowany pod pierwotną nazwą SOKOLNIK (później SOKHOLNIKY – 1532 r., FALKERSDORF). Podstawowy element przestrzenny przysiółka stanowi zabudowa folwarczna, na którą składają się zabudowania gospodarcze oraz domy mieszkalne robotników folwarcznych. Drugim elementem jest zabudowa rolno-robotnicza, położona po zachodniej stronie drogi z Dąbrowy do Wąwelnia. Niewątpliwą wartością kulturową posiada zespół zabudowy folwarcznej wraz z towarzyszącą mu zabudową robotników rolnych.

IV. OBIEKTY ZABYTKOWE. STAN POSIADANIA GMINY

Na terenie gminy Dąbrowa nie ma obszarów objętych prawną ochroną poprzez ustanowienie strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej typu "A", czy strefy ochrony konserwatorskiej typu "B". Nie ma też obszarów objętych strefą obserwacji archeologicznej "OW", a także stref ochrony krajobrazu "K" i stref ochrony ekspozycji "E". Można uznać, że jedynymi chronionymi obowiązującym prawem układami przestrzennymi są istniejące zespoły zabudowy zamkowo-parkowej, pałacowo-parkowej czy dworsko-folwarcznej oraz częściowo folwarcznej. Ochronie podlegają także poszczególne obiekty architektoniczne, ruchome oraz niektóre stanowiska archeologiczne. Całość ujęta jest w tabelach:

TAB. 1 ZABYTKI NIERUCHOME

l.p.	miejsowość	obiekt	karta ewidencyjna	nr wpisu do rej. zabytków	data wpisu do rejestru zab.
1	Chróścina	Wiatrak drewniany	jest	635/59	13.11.1959
2	Chróścina	kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła		633/59	13.11.1959
3	Chróścina	dzwonnica przy kościele		634/59	13.11.1959
4	Chróścina	cmentarz parafialny		225/89	06.11.1989
5	Ciepielowice	dwór	jest	1010/65	07.05.1965
6	Ciepielowice	spichlerz	jest	1010/65	07.05.1965
7	Ciepielowice	park pałacowy		303/98	29.12.1998
8	Dąbrowa	kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca	jest	552/59	24.02.1959
9	Dąbrowa	dom zgromadz. Sióstr św. Elżbiety ul. Polna 4	jest	2275/91	01.07.1991
10	Dąbrowa	zamek	jest	159/55	11.07.1955
11	Dąbrowa	park		169/49 71/83	29.04.1949 01.08.1983
12	Dąbrowa	aleja dojazdowa		211/89	28.07.1989
13	Karczów	dwór	jest	1012/65	07.05.1965
14	Karczów	park dworski		79/83	08.09.1983
15	Narok	pałac	jest	2021/76	23.08.1976
16	Narok	spichlerz		2021/76	23.08.1976
17	Narok	cmentarz paraf. rzym.- kat.		224/89	06.11.1989
18	Niewodniki	zespół pałacowy: pałac	jest	2020/76	23.08.1976

19	Niewodniki	zespół pałacowy: spichlerz	jest	1655/66 2020/76	22.09.1966 23.08.1976
20	Niewodniki	park		256/90	27.06.1990
21	Nowa Jamka	dwór		1014/65	08.05.1965
22	Skarbiszów	park dworski wraz z folwarkiem (dom mieszkalny, owczarnia, budynek gospodarczy, obora)		301/98 zmiana decyzji	06.08.1998 22.12.1998
23	Sławice	park dworski wraz z folwarkiem (dom mieszkalny, obora, kuźnia, czworak, aleja jesionowa)	jest	302/98	28.12.1998
46	Żelazna	spichlerz ul. Opolska 30	jest	2123/86	20.05.1986

TAB. 2 ZABYTKI RUCHOME

Miejscowość	Gmina	Obiekt	Numer rejestru
Dąbrowa	Dąbrowa	Rzeźba – św. Jana Nepomucena, k. parku zamkowego	Ks.B.t.I-264/63 31.01.1966 r.
Dąbrowa	Dąbrowa	Wyposażenie z kościoła parafialnego	Ks.B.t.IV-636/1-17/76 13.03.1976 r.
Skarbiszów	Dąbrowa	Wyposażenie kościoła filialnego p.w. św. Katarzyny	Ks.B.t.V-746/1-10/88 10.08.1988r. Ks.B.t.VI-923/94 25.02.1994 r.
Wrzoski	Dąbrowa	Dzwonek z Kapliczki, ul. Kolejowa 2	Ks.B.t.V-712/79 24.01.1979 r.
Żelazna	Dąbrowa	Wyposażenie z kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Ks.B.t.V-714/1-40/79 06.02.1979r. Ks.B.t.II-145/1-2/08 12.11.2008
Żelazna	Dąbrowa	Krzyż pokutny	Ks.B.t.III-627/75 25.01.1975 r.
Żelazna	Dąbrowa	Rzeźba św. Jana Nepomucena, w kapliczce ul. Opolska 64	Ks.B.t.V-711/79 24.01.1979 r.
Chróścina	Dąbrowa	Rzeźba św. Jana Nepomucena, umieszczona wewnątrz kapliczki	Ks.B.t.V-805/90 30.01.1990 r.
Chróścina	Dąbrowa	Kapliczka przy ul. Niemodlińskiej (wewnątrz rzeźba św. Nepomucena)	Ks.B.t.III-196/10 19.05.2010 r.

TAB. 3 STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

miejscowość	l.p.	rodzaj stanowiska archeologicznego	nr działki
DĄBROWA	1	Stanowisko "A", wpływy rzymskie, wczesne średniowiecze	4 km na N od st. kolejowej

CHRÓSCINA	2	St.3 - punkt osadniczy XIV-XV w	223
	3	St.4 - jw.	154,156,648/151
	4	St.6 - jw.	159, 164
	5	St.7 - jw.	77
	6	St.8 - jw.	120
	7	St.9 - XIV-XVI w	81, 87, 91
	8	St.10 - XIV-XV w	198, 201
	KARCZÓW	9	St.1 - punkt osadniczy XIV-XV w
10		St.2 - jw.	289, 290, 291
11		St.3 - jw.	295,296,314,315
12		St.4 - osada produkcyjna, kult. przeworska, wpływy rzymskie	372, 373
13		St.5 - piecowisko	379, 380
14		St.6 - osada XIV-XVI w.	528/3
15		St.7 - osada XIII-XVI w.	396
16		St.8 - osada XIV-XVI w	332/1
17		St.9 - punkt osadniczy XIII-XIV w	384
LIPOWA	18	St.1 - osada XIV -XV w	7,8
	19	St.2 - jw.	52
	20	St.3 - ślad osadniczy, XIV-XV w	52
MECHNICE	21	St.1 - cmentarzysko, kult. łużycka	przy zach. wylocie wsi, na pn. od linii kol. 9,10, 147/11
	22	St.4 - pkt osadniczy XIV-XV w	188/ 35
	23	St.5 - ślad osadniczy, pradziejowe	195, 197, 198
	24	St.6 - ślad osadniczy, epoka kamienia, punkt os. średn.	
NAROK	25	St.1 - punkt osadniczy, kultura łużycka, średniowiecze wczesne	285, 88, 290
	26	St.2 - p.os., neolit, p.o. wcz.śr., p.o. śr.	276
	27	St.3 - osada, kult. łużycka ,os. produkc. X-XIII w	276
	28	St.7 - p.os., XIV-XV w	290
	29	St.8 - osada XIX-XV w	290
	30	St.9 - osada XIV-XV w	290
	31	St.10 - punkt osadniczy XIV-XV w	288
	32	St.11 - punkt os., XIV-XV w ,	288
	33	St.12 - punkt os., kult. łużycka, przeworska X-XIII w., okres rzymski,	558
	34	St.13 - ślad os.- neolit; os. produkc.- kult. przew. ślad os.- XIV-XV w	na W od wsi i na S od drogi
35	St.14 - punkt os., okres rzymski	591	
36	St.15 - ślad os., wcz. śr. XI-XIII w	464, 331	
NIEWODNIKI	37	St.1 - punkt os. neolit, kultura łużycka, p.o. wczesne średniowiecze	103
	38	St.2 - piecowisko,	353/5
	39	St.3 - punkt os. XV w,	304, 305
	40	St.4 - osada produkcyjna XIV w	448, 474
	41	St.5 - osada hutnicza XIV-XV w,	456,
	42	St.6 - osada produkcyjna, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich	252, 264, 265

SŁAWICE	43	St.1 - ślad osadniczy, neolit; osada, wcz. średn.; ślad osadniczy, wcz. średniowiecze	na NE od wzn. 151,6	
	44	St.2 - ślad os., ep. kam.; ślad os., wcz. średn.	na W od st. 1	
	45	St.3 - ślad os., ep. kam.; punkt os., wpl. rzymskie; punkt osadniczy, średniowiecze	na E od drogi wiejskiej	
	46	St.4 - ślad osadniczy XVw,	779/43, 814/ 46	
	47	St.5 - punkt osadniczy XIV, XVw	450/44	
	48	St.7 - punkt osadniczy XIV-XVw	612/16, 613/16, 616/16, 617/16	
	49	St.8 - ślad os. XVw,	5	
	50	St.9 - punkt osadniczy XIII – XVw	6	
	ŻELAZNA	51	St.4 - punkt os. XIV-XVw	60, 391/53
		52	St.5 - ślad osadniczy , epoka kamienia, punkt os. XIII-XIV w,	42, 43,
53		St.6 - punkt osadniczy XIV-XV w	13, 14	
54		St.7 - punkt osadniczy, późny okres rzymski, punkt osadn.XIV-XV w.	35, 45	

Do rejestru zabytków wpisano 3 stanowiska:

- stanowisko nr 4 w Karczowie – nr rej. A-627/87
- stanowisko nr 1 w Niewodnikach – nr rej. 360/73
- stanowisko nr 3 w Naroku – nr rej. A-340/72

Gmina Dąbrowa dysponuje **Gminną Ewidencją Zabytków (GEZ)** utworzoną w 2008 roku, która zawiera 530 obiektów w tym mają swoje miejsce obiekty zabytkowe wymienione w tabeli 1.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a także w pozostałych aktach prawa miejscowego należy uwzględnić ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W przypadku zabytkowych układów przestrzennych ochronie podlegają:

- pierwotny podział oraz intensywność zabudowy działki,
- sposób sytuowania budynków,
- linie zabudowy,
- gabaryty i wysokość budynków,
- kształt i pokrycie dachu,
- detale architektoniczne.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określić zasady rozbudowy budynków, wchodzących w skład zespołu, oraz dopuszczalne zasady lokalizacji nowych budynków. Wszystkie stanowiska archeologiczne wymienione w tabeli 3 objęte są ochroną prawną. Zabudowa lub inne prace ziemne, za wyjątkiem upraw, muszą być każdorazowo poprzedzone badaniami archeologicznymi po uprzednim uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

V. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A INNE DOKUMENTY I AKTY PRAWA MIEJSCOWEGO

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Dąbrowa zgodny jest z kierunkami wyznaczonymi w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015, w której dla prawidłowego rozwoju regionu przyjęto w sferze kultury następujące zasady:

- dbałość o instytucje kultury oraz konieczność stworzenia systemu ochrony dóbr kultury,
- ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów zabytkowych, przed zniszczeniem i degradacją, jako obowiązek społeczności regionu i powinności wobec przyszłych pokoleń,
- kreowanie dobrego wizerunku województwa, jako wyjątkowo zasobnego w obiekty zabytkowe, które są świadectwem wielokulturowej tradycji regionu,
- zapewnienie kulturze roli czynnika integracji społecznej, co należy uwzględnić w planach rozwojowych,
- tworzenie warunków trwałego, zrównoważonego rozwoju poprzez rewitalizację i ochronę środowiska, także kulturowego.

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Dąbrowa zgodny jest także z dokumentami gminnymi, wyznaczającymi długofalowe kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i sposoby ich realizacji:

- Studium Uwarunkowań i Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dąbrowa z 10.02.2011 (uchwała nr V/21/11)
- Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Gminy Dąbrowa (z 2005 roku)
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dąbrowa obejmujący część wsi Prądy w rejonie „węzła Prądy”(2005)
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dąbrowa obejmujący część wsi Karczów(1999)
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Dąbrowa na lata 2005-2006 i lata 2007- 2013
- Program Ochrony Środowiska Gminy Dąbrowa (2010)
- Program Odnowy Wsi Opolskiej (sołectwa uczestniczące w programie:
 - Karczów, Lipowa, Narok, Niewodniki, Wrzoski, Żelazna, Sławice, Chróścina, Dąbrowa, Ciepiewice).

VI. KIERUNKI POLITYKI GMINNEJ ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa na czym polega opieka nad zabytkami. Polega ona m. in. na:

- naukowym badaniu i dokumentowaniu zabytku
- zapewnieniu warunków umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
- udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
- prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
- uwzględnianiu zadań związanych z ochroną zabytków w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

W związku z tym przyjmuje się, że głównymi kierunkami gminnej polityki opieki nad zabytkami będą :

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy, a znajdujących wyraz w Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Gminy Dąbrowa do roku 2020 oraz w Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Dąbrowa na lata 2005 – 2006 i lata 2007–2013.

2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej zawartymi w Programie Ochrony Środowiska Gminy Dąbrowa.

3. Zatrzymanie procesów degradacji obiektów zabytkowych i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

4. Uregulowanie stanu formalno-prawnego obiektów i obszarów zabytkowych.

5. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego.

6. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

7. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

8. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków.

9. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

10. Przygotowanie właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

VII. PLANOWANE DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z OPIEKĄ NAD ZABYTKAMI

Planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami na lata 2013-2016 :

- wyznaczenie wśród pracowników samorządowych osoby zajmującej się koordynacją wszelkich działań w zakresie opieki nad zabytkami a w szczególności zajmującą się kontaktami ze służbami konserwatorskimi,
- aktualizacja inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wykonanie kart „białych” dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków a nie posiadających opracowań ewidencyjnych,
- podjęcie działań (w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków) ustalających, które z wiejskich układów przestrzennych powinny zostać objęte ochroną konserwatorską,
- ustalenie harmonogramu najpilniejszych działań w zakresie zabezpieczenia najbardziej zagrożonych obiektów zabytkowych,
- określenie dla których obiektów chronionych nie przewiduje się zmiany funkcji pierwotnych oraz które z obiektów zabytkowych mogą mieć zmienioną funkcję (współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków),
- wnioskowanie zmian do planów miejscowych pod kątem ochrony zabytków,
- wykonanie i umieszczenie (w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków) na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru znaków informujących o tym, iż obiekt ten podlega ochronie,
- opracowanie i udostępnianie komputerowej bazy danych o zabytkach, przestrzeniach historycznych gminy oraz o podejmowanych wobec nich działaniach,
- zobowiązanie pracownika samorządowego zajmującego się pozyskiwaniem środków pozabudżetowych i promocją gminy, do uwzględnienia w swoich działaniach pozyskiwania środków zewnętrznych na działania rewitalizacyjne związane z zabytkami oraz ustalenie zasad współpracy z pracownikiem wyznaczonym do koordynacji działań w zakresie opieki nad zabytkami,
- opracowanie w porozumieniu samorządu ze służbami konserwatorskimi, administratorami obiektów zabytkowych i ich użytkownikami zasad postępowania i zakresu dopuszczalnych prac związanych z bieżącą eksploatacją zabytków oraz poinformowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania środków na odnowę zabytków,
- włączenie tematyki ochrony dóbr kultury, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn, do zajęć w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- uwzględnienie tematyki ochrony dóbr kultury w gazecie gminnej.

Planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami na lata 2013–2016 :

- sporządzenie sprawozdania z wykonania działań planowanych na lata 2010–2012, przekazanie sprawozdania pod obrady Rady Gminy,
- wypracowanie systemu pomocy finansowej na utrzymanie i rewitalizację obiektów zabytkowych,
- ustalenie z właścicielami zabytków wykazu obiektów udostępnianych w celach turystycznych,
- oznakowanie obiektów udostępnianych w celach turystycznych,

- opracowanie tablic informacyjnych zamieszczonych na zewnątrz obiektów zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie,
- wyznaczenie tras turystycznych, pieszych i rowerowych przez najbardziej atrakcyjne kulturowo obszary gminy,
- okresowa weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitorowanie programów pomocowych i wyszukiwanie możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami z funduszy rządowych i pozarządowych,
- monitoring stanu i sposobów wykorzystania zabytków,
- przeciwdziałanie powstawaniu sytuacji konfliktowych wokół obiektów zabytkowych,
- współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i innymi związkami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- promocja dziedzictwa kulturowego, a zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania środków na odnowę zabytków,
- wspieranie wydawnictw prezentujących obiekty zabytkowe i środowisko kulturowe gminy,
- ogłaszanie konkursów ofert na realizację zadań na temat dziedzictwa kulturowego,
- ustanawianie nagród za najlepsze działania wobec dziedzictwa kulturowego.

VIII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. Realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Gminy w czwartym kwartale 2014 roku oraz czwartym kwartale 2016 roku.

3. Gminny program opieki nad zabytkami jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym.

4. W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

IX. MATERIAŁY I BIBLIOGRAFIA

1. Korzystano z zasobów archiwalnych WUOZ w Opolu.
2. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2005–2020.
3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2007–2010.
4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego 2007–2013.
5. Studium Uwarunkowań i Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dąbrowa., 1999.
6. Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Gminy Dąbrowa., 2005.
7. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Dąbrowa na lata 2005-2006 i lata 2007- 2013.
8. Program Ochrony Środowiska Gminy Dąbrowa., 2004.
9. A. DUNCKER, Die ländlichen Wohnsitze, Schlösser und Residenzen der ritterschaftlichen Grundbesitzer in der Preussischen Monarchie ... , Berlin 1861–62.
10. T. CHRZANOWSKI, M. KORNECKI, Sztuka Śląska Opolskiego., Kraków 1974.
11. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce., T. VII, z. 11, 1968.
12. Zamki i Pałace Śląska., Wrocław 1993.
13. B. RYMASZEWSKA, Polska Ochrona Zabytków., Warszawa 2005.
14. Zabytki Sztuki w Polsce. Śląsk., Warszawa 2006.

15. Korzystano z materiałów Pracowni Dokumentacji Zabytków ALMA, Wrocław 2013.

Przewodniczący Rady Gminy

prof. dr hab.
inż. Piotr Wieczorek